

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

ISSN 1303-2054 | e-ISSN 2564-7741

Yıl: 23, Sayı: 40, Temmuz - Aralık 2018

TEKKE MÛSİKÎSİNDE VEYSEL KARÂNÎ

Veysel Karânî In Sufi Music

Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dini Musiki Ana Bilim Dalı
ORCID ID: 0000-0003-0260-9138

Atıf@ Akpınar, Hüseyin. "Tekke Mûsikîsinde Veysel Karânî". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Aralık 2018): 236 - 254.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 24 Ekim 2018 / October 2018
Kabul Tarihi / Accepted : 12 Aralık / 11 December 2018
Yayın Tarihi / Published : 15 Aralık / December 2018
Sayı – Issue : 40
Sayfa / Pages : 237 - 254.
DOI : 10.30623/harranilahiyatdergisi.474275

Öz

Mûsikî, tasavvufla ilişkili bir ilim ve sanattır. Güzellik, sevgi ve aşk duygularından beslenen mûsikî ve tasavvuf, gönle ve rûha hitap etmektedirler. Çeşitli tarikat topluluklarının zikirleri esnasında icrâ edilen mûsikîye tekke mûsikîsi denir. Tekke mûsikîsinin repertuar açısından en zengin türü ilâhîdir. İlâhî, her ne kadar câmilerde ve tasavvufî kurumlar olan tekkelerde icra edilen ortak bir tür olarak kabul edilse de geçmiş ve günümüzün şartları doğrultusunda mezkûr iki yapının sınırlarını aşmış durumdadır. Kısaca; tekke mûsikîsinde kesin bir mekân sınırlaması yoktur.

Mûsikînin ve Edebiyatın ortak formu olan ilâhînin muhtevası, genel olarak İslâm'ın, özeldense tasavvufun konusudur. Tekke ve tarikat dünyasında şiir ile mûsikî, güfte ile beste daima beraber olmuştur. Bestekârlar, ilâhî formu için güfte olarak daha çok mutasavvıf şâirlerin şiirlerini tercih etmişlerdir. Konu itibarıyla tekke mûsikîsi alanında, hakkında beste yapılan şahıslardan biri Veysel Karânî'dir.

Veysel Karânî, tasavvuf tarihi ve kültüründe "Üveysîlik" metodunun temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Üveysîlik öğretisini, Veysel Karânî'nin şahsını ve hususiyetlerini manzum şekilde anlatan birçok şiir yazılmıştır. Bu şiirler, birçok ilâhînin güftesini oluşturmaktadır. Şiir ve mûsikî, mutasavvıflar tarafından birer mesaj ve bilgi aktarım vasıtası olarak değerlendirilmektedir. Tekke mûsikîsi repertuarındaki mezkûr konuyla ilgili ilâhîler sayesinde insanlar, Veysel Karânî hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Çalışmamızda Veysel Karânî'nin hayatı, tasavvuf ve edebiyat kültüründeki yeri ele alınacaktır. Tasavvuf, edebiyat ve tekke mûsikîsinin ortak konusu olan Veysel Kârânî mûsikî perspektifinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tekke, tasavvuf, mûsikî, Veysel Karânî, şiir, ilâhî.

Abstract

Music is associated with sufism is a science and art. Beauty, love Music is a science and an art associated with sufism. Beauty, love and nurtured the love of music and the mystic sense, and they appeal to bury the soul. During the execution of the various sects of glorifying the music to be sufi music community it is called. The richest type in the repertoire of Sufi Music is divine. Divine, although at mosques and in public if it is accepted as a kind of mystical corporate monopolies are exercised in the past and in line with the

aforementioned conditions today has exceeded the boundaries of the two bodies. Briefly; Sufism is not a definite place restrictions on the music.

Music and divine the contents of the common forms of literature, Islam generally, and more particularly the subject of mysticism. Dervish and religious poetry with the world of music has always been together with composing lyrics. Composers have preferred more mystic poet of the poems as lyrics for the divine forms. Sufi music in the subject field as one of the persons composing about Veysel Karânî is made.

Veysel Karânî in sufisme “Uveysîlik” method is considered as representative of. Üveysîlik teaches, Veysel Karânî’s describing the personality and characteristics of the verse is written so many poems. These poems constitute the most divine of the lyrics. Poetry and musical, is considered as a message and information transmission means by sufis. Through divine about the aforementioned issue in sufi music repertoire is people are being informed about Veysel Karânî.

In our study, the life of Veysel Karânî and his place in the culture of Sufism and literature will be discussed. Veysel Kârânî, who is a common subject of sufism, literature and Sufi music, will be evaluated from the perspective of music.

Keywords: Sufism, Music, Veysel Karani, Poetry, Divine.

Giriş

Sevgi, muhabbet, aşk ve güzelliğin tercüme istemeyen dili mûsikîdir. Bu özellikleri itibarıyla bir gönül dili olan mûsikî, güzel (bediî) duyguların ses ve nağme ile ifade edilmesidir.¹

Her topluma ait mûsikînin inanca dayalı bir yönü olduğu gibi Türk mûsikîsinin de dinî bir boyutu vardır. Dinî mûsikînin ise câmi ve tekke mûsikîsi olmak üzere iki yakın türü mevcuttur.² Câmi mûsikîsi, câmide özellikle namaz ibadeti etrafında şekillenen ve irticalî olarak oluşturulan, çoğunlukla Arapça güfteli ve sese dayalı mûsikîdir. Tekke mûsikîsi ise çeşitli

¹ Yaşar Nuri Öztürk, *Mevlânâ ve İnsan*, (İstanbul: Yeni Boyut, 1997), 155.

² Dinî Mûsikî hakkında geniş bilgi için bkz. Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Mûsikîsi Antolojisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay., 1942), 1: 11-13; Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1990), 1: 228; Nuri Özcan, *XVIII. Asırda Osmanlılarda Dinî Mûsikî* (Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1982) 3-10.

sûfî topluluklarının zikirleri esnasında icrâ edilen mûsikîye denilmektedir.³ Günümüzde tekke mûsikîsinin alanı tasavvuf kurumlarının sınırlarını aşmış durumdadır. Câmî mûsikîsiyle ortak formlara/şekillere sahip olan tekke mûsikîsi, mekân sınırının dışına taşarak sosyal hayatın bir parçası haline gelmiştir. Kısaca; tekke mûsikîsinde kesin bir mekân sınırlaması yoktur.

İlâhî, “Allah’a ait” mânâsına gelen bir kelimedir. Divan Edebiyatındaki “ilâhî” olarak isimlendirilen şiirlerin Dinî Mûsikî’de aynı isim ile bestelenmesinden meydana gelmektedir. İlâhînin konusu, İslâm Dini’nin esaslarını, tevhid, nübüvvet ve âhiret gibi îmân esaslarından namaz, oruç ve hac gibi ibadet konularına, Hz. Peygamber sevgisi, zikir, tefekkür, tevbe, ilâhî aşk ve sevgi gibi konulardan muamelât, ahlâk ve İslâm büyüklerinin önemli vasıflarına kadar oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Kısaca; tekke mûsikîsinin konusu, tasavvufun konusudur.⁴ İlâhî formu hem câmide hem de tasavvufî kurumlarda okunan bir formdur. İlâhî bestekârları güfte olarak daha çok Yunus Emre, Niyazi Mısırî, Eşrefoğlu Rûmî, Aziz Mahmut Hüdâyî, Şemseddin Sivasî, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Ahmed Kuddûsî gibi tasavvuf büyüklerinin şiirlerini seçmektedirler. Bu bağlamda tasavvuf tarihi ve kültürüne, edebiyata ve tekke mûsikîsine konu olan kişilerden biri Veysel Karânî’dir.

1. Veysel Karânî’nin Hayatı

Veysel Karânî’nin VI. yüzyılın sonlarına doğru, 560-600 yılları arasında ya da VII. yüzyılın ilk yarısında, 610-630 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir.⁵ Doğum yeri Yemen’in Karen köyüdür. Asıl ismi, Üveys b. Amir-i Karenî’dir. Dört yaşında iken babası vefat eden Veysel Karânî, annesinin himayesinde, herhangi bir eğitim almadan tek Allah inancına sahip olarak yaşamıştır. Menkıbe kitaplarında Müslümanlığı kendi kendine kabul ettiği bilgisi bulunmaktadır. Çalışıp annesine bakabilecek çağa gelen genç Üveys, kendisiyle alay eden, kendisini anlamayan insanlardan uzaklaşmak ve kendi iç dünyasıyla baş başa kalabilmek için deve çobanlığı yapmaya başlamıştır. Ufku aydınlık, gönlü duyarlı olan Veysel Karânî, bir kurtarıcının haberini beklemiş ve beklediği haber çok geçmeden kendisine ulaşmıştır. Bu, Allah’ın son Peygamberi Hz. Muhammed’in zuhur ettiği ve insanları hak dine davet ettiği müjdesidir. Veysel Karânî bu haberi duyunca

³ Zekai Kaplan, *Dinî Mûsikî Dersleri*, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1991), 14.

⁴ Öztuna, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, 2: 380.

⁵ Mehmet Emin Bars, “Tasavvufî Türk Edebiyatında Veysel Karânî”, *Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (Şubat 2018): 307.

Müslüman olmuş, İslâm'a ve Hz. Muhammed'e gönülden bağlanmıştır.⁶ Onun kimse tarafından irşad edilmeden, ilhâm-ı Rabbânî ile Hz. Muhammed'e derin muhabbetinin sonucunda İslâm dinini kabul ettiği ifade edilmektedir.⁷

H. Muhammed'i dünya gözüyle görme şerefine erişemeyen Veysel Karânî, peygamberimizin vefatından sonra Kûfe'ye yerleşmiştir. Müslüman iki grup arasında çıkan Sıffin Savaşı'na Hz. Ali'nin yanında katılmıştır. Çoğunluk görüşe göre Sıffin Savaşı'nda yaralanan Veysel Karânî, 657 yılında Fırat Nehri kenarında şehit olmuştur. Defnedildiği yer hakkında kesin bir bilgiye rastlanılmamaktadır.⁸

2. Tasavvuf ve Edebiyat Kültüründe Veysel Karânî

Tâbiînin faziletliyelerinden ve İslâm büyüklerinden biri sayılan ünlü sûfi Veysel Karânî, özellikle Osmanlı döneminden günümüze tasavvuf, edebiyat ve kültür tarihimizde önemli bir yer almaktadır. Onunla ilgili anlatılanlar onun tarihsel bir şahsiyet olmasının ötesinde efsanevî bir velî olarak kabulünü göstermektedir. Veysel Karânî'nin efsanevî ve menkıbevî kişiliği onun tarihî kişiliğini gölgede bırakmıştır.⁹ Veysel Karânî, tasavvuf tarihinde zühd döneminin tanınmış kişilerinin başında gelmektedir. Veysel Karânî ile ilgili menkıbeler, XIII. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlamıştır.¹⁰ Hz. Peygamber'i görmeden iman etmesi, Müslümanların kolektif belleğinde yer almıştır. Tasavvufta onun özel ve saygın bir yeri vardır. Veysel Karânî, tasavvufta "Üveysîlik" yolunun ve metodunun temsilcisi olarak kabul edilmektedir.¹¹ Onunla ilgili birçok menâkıbnâme yazılmıştır. Manzum olarak yazılan ve yüzlerce beyitten meydana gelen bu menâkıbnâmeler ve ilâhî tarzındaki şiirler, Osmanlı döneminden bu yana halkın Veysel Karânî'yi öğrenmesinde önemli rol oynamış ve oynamaktadır.¹²

Tekke şiirinin önderi olan XIV. yüzyılın büyük şairi Yunus Emre, *Divân'*ında Veysel Karânî'den bahsetmektedir. XV. asırda Bursa'da yaşamış olan ve Yunus Emre'nin etkilemiş olduğu Âşık Yunus veya diğer Yunuslara ait

⁶ Abdullah Mesut Ağır, Netice Bozkur, "Veysel Karânî Söylencelerden İna Gulane", *e-Şerhiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 8 (Kasım 2012): 53-54.

⁷ Bars, "Tasavvufî Türk Edebiyatında Veysel Karânî", 307.

⁸ Bars, "Tasavvufî Türk Edebiyatında Veysel Karânî", 308.

⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Sûfilik Geleneğinin Efsanevî Öncüsü Veysel Karânî ve Üveysîlik*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2009), 78.

¹⁰ Bars, "Tasavvufî Türk Edebiyatında Veysel Karânî", 309.

¹¹ Necdet Tosun, "Üveysîlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yay., 2012), 42: 400.

¹² Bars, "Tasavvufî Türk Edebiyatında Veysel Karânî", 309-312.

olduğu düşünölen “Hakkın Habîbi’nin sevgili dostu, Yemen ellerinde Veysel Karânî” mısralı meşhur ilâhîde Veysel Karânî’nin Hz. Peygamber aşkı, ibâdete düşkünlüğü ve anne sevgisi gibi konulara değinilmektedir.¹³ Veysel Karânî’nin halk dindarlığındaki yerini anlamada Yunus Emre’nin bu şiirindeki tanımlamaları yardımcı olmaktadır.¹⁴

3. Tekke Mûsikîsinde Veysel Karânî

Yunus Emre, Anadolu’nun her köşesinde köyden kente halkın gönlünde taht kurduğu gibi onun yazdığı Veysel Karânî ile ilgili ilâhîsi de herkesin hâfızasında ve dilinde yer almakta ve terennüm edilmektedir.

Hakkın Habibi’nin sevgili dostu

Yemen ellerinde Veysel Karânî

Söylemez yalanı yemez haramı

Yemen ellerinde Veysel Karânî

Bestekârı bilinmeyen, “Anonim” veya “Lâ Edrî” olarak ifade edilen Uşşâk makamındaki bu ilâhîyi Ahmet Hatipoğlu (ö. 2015), 1969 yılında kudümzen Nezih Uzel’in (ö. 2012) okuyuşundan notaya aldığını ifade etmektedir.¹⁵

Veysel Karânî biyografisini ve hususiyetlerini manzum olarak en güzel dile getiren şüphesiz Yunus Emre’nin mezkûr şiiridir. Veysel Karânî, Hz. Peygamber âşığı olduğu gibi Yunus Emre de Veysel Karânî âşığıdır. Yunus Emre, bu şiiri samimi ve ihlâsla yazdığından olsa gerek birçok bestekârı kendisine celp ve cezp etmiştir. Farklı zamanlarda yaşamış birçok bestekâr bu şiiri ayrı ayrı makamlarda besteleyerek tekke mûsikîsi repertuarına kazandırmışlardır.

Sultan II. Mahmut döneminin önemli bestekâr ve neyzeni; aynı zamanda Sultan I. Abdulmecid’in baş imamı Kazasker Mustafa İzzet Efendi (ö. 1876)¹⁶;

¹³ Bars, “Tasavvufî Türk Edebiyatında Veysel Karânî”, 313.

¹⁴ Ejder Okumuş, “Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesinde Veysel Karânî”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/31 (2007): 205.

¹⁵ Eserin notası için bkz. Ahmet Hatipoğlu, *Besteleriyle Yunus Emre İlâhîleri*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993), 341-342.

¹⁶ M. Nazmi Özalp, *Türk Mûsikîsi Tarihi* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 2000), 1: 572-579.

Urum'da Acem'de âşık olduğum

Yemen ellerinde Veysel Karanî

Allah'ın Habîbi dostum dediği

Yemen ellerinde Veysel Karanî

Şiirini, Hicâz Hümâyûn makamında ve Evsat (26/8) usûlünde bestelemiştir.¹⁷ XIX. asrın ikinci yarısında yaşamış Meydancık Câmîi imâmı Zâkir Hâfız Hasan Efendi (ö. 1897)¹⁸ ise aynı şiiri Nim Sofyan (2/4) usûlünde ve Sûzinâk makamında güzel bir melodiyle ezgilendirmiştir.¹⁹ Yine bu şiiri Muratpaşa müezzini Hüseyin Efendi (ö. 1720), Sofyan (4/4) usûlünde ve Segâh makamında bestelemiştir.²⁰

Urum'da Acem'de âşık olduğum

Yemen ellerinde Veysel Karanî

Allah'ın Habîbi dostum dediği

Yemen ellerinde Veysel Karanî

Yunus Emre'nin bu meşhur şiirine XVIII. asrın bestekârlarından Muhammediyeci Mustafa, Şehnâz makamında bir beste yapmıştır. Ayrıca aynı ilâhînin bestekârı meçhul, Hicâz makamında ve Evsât usûlünde bir bestesi daha vardır.²¹

Yunus Emre'nin Veysel Karanî ile ilgili şiirine yapılan besteler elbette bunlarla sınırlı değildir. Veysel Karanî ile ilgili ilâhîlerden kayıtlara geçmemiş, unutulmuş veya ulaşamadığımız birçok farklı bestesi mevcuttur. Ayrıca Anadolu'da yöresel olarak bestelenen ve icra edilen Veysel Karanî ilâhîleri de vardır.

Anasından doğdu dünyaya geldi

Melekler kanadın altına serdi

¹⁷ Öztuna, *Büyük Türk Müsikîsi Ansiklopedisi*, 2: 79, 80; eserin notası için bkz. Cüneyd Kosal, *99 Makamda İlâhîler* (İstanbul: Marifet Yay., 1994), 66.

¹⁸ Ergun, *Türk Müsikîsi Antolojisi*, 2: 489.

¹⁹ Öztuna, *Büyük Türk Müsikîsi Ansiklopedisi*, 1: 334; eserin notası için bkz. Ali Rıza Şengel, *Türk Müsikîsi Klasikleri İlâhîler* (İstanbul, 1979), 2: 21; Cüneyd Kosal, *Yunus İlâhîleri Güldestesi* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1991), 184.

²⁰ Ergun, *Türk Müsikîsi Antolojisi*, 1: 391; Öztuna, *Büyük Türk Müsikîsi Ansiklopedisi*, 1: 358; eserin notası için bkz. Kosal, *Yunus İlâhîleri Güldestesi*, 174.

²¹ Ergun, *Türk Müsikîsi Antolojisi*, 1: 289.

Peygamberin tacın, cübbesin giydi

Yemen ellerinde Veysel Karânî

Güftesi Yunus Emre'ye ait olan bu ilâhî, Şanlıurfa yöresinde bestesi anonim olarak Sabâ makamında okunmaktadır.²² Bu eser, "Veysel Karânî" başlığıyla örnek olarak çalışmamızda yer almaktadır.

Alevî/Bektaşî şairlerde de derin bir Veysel Karânî sevgisi yer almaktadır. Veysel Karânî'nin Yemen'den ayrılıp Kûfe'ye yerleşmesi ve Hz. Ali'nin yanında Siffin Savaşı'na katılıp şehit olduğu görüşü, Alevî/Bektaşî zümresi arasında Veysel Karânî'ye özel bir değer verilmesini sağlamıştır. Aleviler arasında Veysel Karânî'nin Hz. Muhammed'in "nefes evladı" olduğuna dair bir anlayış mevcuttur.²³

Rehber-i kâfile-i isr-i Nebiyy-i Medenî

Şem-i minhâc-ı Hüdâ necl-i süheyl-i Yemenî

Şems eder feyzi ile nâr-ı dili meşrik-ı nûr

Pîr-i pîrân-ı Hudâ-perver Üveysü'l-Karanî

Kadirî şeyhi Osman Şems Efendi'ye (ö. 1893) ait bu dörtlüğü Hammâmîzâde Osman (Bey) Efendi (1887-1892 yılları arasında Halep'te vefat etmiştir.), Evsat usûlünde ve Hüseyinî makamında bestelemiştir. Osman Şems Efendi'nin dervişlerinden olan ve Hacı Fâik Bey'den (ö. 1891) mûsikî meşk eden Hammâmîzâde Osman Efendi, XIX. asrın son yarısında iştihar eden iyi bir neyzen ve hânendedir.²⁴ Yemenli, pîrlerin pîri Veysel Karânî ile alakalı bu ilâhînin notası, *Türk Mûsikîsi Klasikleri İlâhîler* adlı kitapta mevcuttur.²⁵

Gönülde buldum esrâr-ı Üveys'i

Üveysiyem Üveysiyem Üveysî

Ki oldum aşkının Leylâ vü Kays'ı

Üveysiyem Üveysiyem Üveysî

²² Hüseyin Akpınar, *Şanlıurfa'da Dinî Mûsikî* (Ankara: Yayınevi, 2011), 283-284.

²³ Bars, "Tasavvufî Türk Edebiyatında Veysel Karânî", 316-317.

²⁴ Ergun, *Türk Mûsikîsi Antolojisi*, 2: 503-576; Öztuna, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, 2: 167; Özalp, *Türk Mûsikîsi Tarihi*, 1: 602.

²⁵ Abdulkadir Töre, *Türk Mûsikîsi Klasikleri İlâhîler* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1985), 4: 20.

Güftesi, Üveysîlik payesine ulaşan²⁶ mutasavvıf Osman Şems Efendi'ye, bestesi de aynı şekilde Hammâmîzâde Osman Efendi'ye ait Düyek usûlünde ve Bayatî makamındaki²⁷ ilâhînin notası da *Türk Mûsikîsi Klasikleri İlâhîler* adlı kitapta yer almaktadır.²⁸

Ümmet-i merhûmeye çün bir aman geldi Üveys

Nâr-ı dûzahtan usâtı kurtarıp aldı Üveys

Çün vasiyet etti hırkasın ona Fahr-ı rusûl

Bu zaif ümmete gör ne kerem kıldı Üveys

Mevlevî tarikatına mensup Zekâî Dede (ö. 1894), güftesi Kadirî şeyhi Ahmed Kuddûsî'ye (ö. 1848) ait bu şiiri Sûzinâk makamında ve ilâhî formunda bestelemiştir.²⁹

Ol kadar mukbîl-ü mahbûb-i Hüdâ'sın ki seni

Kıldı tevkîl ziyâret ile vechin göreni

Yok nazîrin aramam hıttâ-ı Hind ü Yemen'i

Bahr-ı isyânı gezindirme yeter fülk-i teni

Dest-gîr ol bana yâ Hazret-i Veysel Karânî

Güftesi, Mevlevî tarikatının XIX. asırda yaşamış ünlü kadın divân şâirlerinden Şeref Hanım'a (ö. 1861), bestesi de yine Zekâî Dede'ye ait, Devr-i Revân (Hindî) usûlünde ve Ferahnâk makamında bir ilâhî mevcuttur.³⁰ Şeref hanım, yukarıdaki muhammes tarzındaki şiirinde ve bir de rubaisinde Veysel Karânî'den bahsetmektedir. Çalışmamızda örnek olarak notasını da verdiğimiz yukarıdaki ilâhîde Allah'ın Veysel Karânî'ye verdiği makam, Hz. Muhammed'in kendisine olan muhabbeti, hırkasını ona vasiyet etmesi anlatılırken ondan yardım dilenmektedir. Şeref hanım, Urfalı Yusuf Nâbî'nin (ö. 1712) "Sakın terk-i edepten kûy-i mahbûb-i Hüdâ'dır bu" gazeline nazire olarak yazmış olduğu aşağıdaki dörtlüğünde Hz. Peygamber'in Veysel Karânî'ye ihsan ettiği hırka-ı şerifin ziyaret edilmesi ve ona yüz sürülüp dua edilmesi gerektiği mevzusu anlatılmaktadır. Aşağıdaki güfteye "Cenâb-ı

²⁶ Nihat Azamat, "Osman Şems Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yay., 2007), 33: 473.

²⁷ Ergun, *Türk Mûsikîsi Antolojisi*, 2: 503, 573-574.

²⁸ Töre, *Türk Mûsikîsi Klasikleri İlâhîler*, 3: 116.

²⁹ Ergun, *Türk Mûsikîsi Antolojisi*, 2: 608.

³⁰ Ergun, *Türk Mûsikîsi Antolojisi*, II: 588; ilâhînin notası için bkz. Ahmet Çalışır, *Hâce Hâfız Eyyûbî Mehmed Zekâî Dede Efendi*, (Konya: Selçuklu Belediyesi, Tarihsiz), 172.

Veys” başlığıyla yapmış olduğumuz Sabâ makamındaki ilâhî bestesi, çalışmamızda örnek eser olarak bulunmaktadır.

Ziyâret kılsın ümmetler revân-ı cân bahâdır bu

Cenâb-ı Veys’e ihsân u atâ-yı Mustafâ’dır bu

Eşiğine Şeref rûy u siyâhın sür niyâz eyle

*Makâm-ı hırka-yı pâk-i Habîb-i kibriyâdır bu*³¹

SİSKAV (Siirt İlim, Spor, Kültür ve Araştırma Vakfı), 1990 yılında Veysel Karânî ile ilgili yeni eserler besteletmiştir. “Veysel Karânî ve Anne Sevgisi” konulu yeni güfte ve besteler, bir mecmua haline getirilmiştir. Burada Veysel Karânî ile ilgili on (10) tane yeni şiir; Yunus Emre’nin yukarıda zikredilen şiiri ve bazı güftelerin tekrarı ile de on dört (14) adet beste mevcuttur. Güftelerden dördü Ahmet Arıtürk’e, üçü de Ekrem Kılıç’a aittir. Bestekârlar ise mûsikîmize önemli hizmetlerde bulunmuş Avni Anıl, Âmir Ateş, Sadi Hoşses, Selahaddin İçli, Yusuf Nalkesen, Erol Sayan ve Alaaddin Yavaşca gibi üstatlardır. Bu bestelerin orijinal nüshaları, bestekârların kendi el yazmalarıyla gönderdikleri notalar, elimizde bulunmaktadır. Bu bestelerden bazıları hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse;

Güftesi, Veysel Karânî’nin Hz. Peygamber’i ziyaret için Medine’ye gelmesi ve Peygamberimizin hırkasını ona vasiyet etmesi olayını sekiz kıta halinde anlatan Ahmet Arıtürk’e; bestesi, asrımızın önemli bestekârlarından merhum Avni Anıl’a ait bir ilâhî mevcuttur.

Hayırlısı Veys’dir tâbiinlerin

Sevgisi dillerde Veysel Karânî

Candan âşığıydı ol Muhammed’in

Aşkıyla yanardı Veysel Karânî

Segâh makamında ve Aksak usûlündeki bu ilâhînin (dört sayfa) bestelenmesi esnasında bestekârın gönlüne düşen Mustafa İtrî Efendi’nin (ö. 1712) Salât-ı Ümmiyye’si baş tarafta yer almaktadır.

Yesârî Âsım Arsoy, Veysel Karânî’nin ömr-i mukaddesinden mülhem olarak güftenin de kendisine ait olduğu Sofyan usûlünde, Hüseyinî makamında ve şarkı formunda bir eser bestelemiştir.

³¹ Bars, “Tasavvufî Türk Edebiyatında Veysel Karânî”, 320-321.

Hâfız, mevlithân ve bestekâr Âmir Ateş, Necati Bursalı'nın Resûlullah'ın dostu Veysel Karânî'den medet dileyen;

Ey Rasulullah'ın dostu

Yalvarırız imdadeyle

Kurtar Allah için postu

Yalvarırız imdadeyle

Şiirini Düyek usûlünde ve Hüseyinî makamında bestelemiştir.

Biri güfte ve bestesiyle biri de bestesi ile Sadi Hoşses'e ait iki ayrı makamda ilâhî; sözleri Yunus Emre'ye bestesi Yusuf Nalkesen'e ait yine iki farklı makamda ilâhî, söz ve müziği Erol Sayan'a ait bir ilâhî mevcuttur.

Ekrem Kılıç'ın Veysel Karânî ile ilgili üç şiirinden birini Selahaddin İçli, birini İsmail Baha Süreksan, birini de Alaaddin Yavaşca farklı makamlarda bestelemişlerdir.

Yukarıda kısaca zikrettiğimiz Veysel Karânî ile ilgili bu çalışmalarla beraber yeni besteler oluşturulmakta, klasik ve yeni ilâhîler farklı icracılar tarafından seslendirilmekte ve yorumlanmaktadır.

Sonuç

Veysel Karânî, tasavvuf tarihi ve kültürüne, edebiyat ve şiire ve tekke mûsikisine konu olan tarihî ve efsanevî şahsiyetlerden biridir. Veysel Karânî, tasavvuf tarihinde "Üveysilik" yolunun temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Edebiyat tarihinde Veysel Karânî ile ilgili manzum olarak yazılan menkıbeler ve ilâhî tarzındaki şiirler, Osmanlı döneminden bu yana halkın Veysel Karânî'yi öğrenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Veysel Karânî, Osmanlı döneminden itibaren mutasavvıf şairler ve tekke mûsikîsi bestekârları için bir ilham kaynağı olmuştur. Başta Yunus Emre olmak üzere birçok şairin Veysel Karânî ile ilgili yazmış oldukları şiirler, bestekârlar tarafından bestelenmiştir. Tekke mûsikîsi repertuarında onlarca Veysel Karânî ile ilgili ilâhî tespit edilmiştir. Bu bestelerden birkaç tanesinin notası örnek olarak çalışmamızda yer almaktadır. Bu alanda bir kitap çalışması yapılarak Veysel Karânî ile ilgili bütün besteler bir araya getirilebilir.

Günümüzde de Veysel Karânî ile ilgili yeni besteler yapılmaya devam etmektedir. Anadolu insanı Veysel Karânî'yi tekke mûsikîsi repertuarının önde gelen formu ilâhî ile yani gönül diliyle tanımaktadır.

Kaynakça

- Ağır, Abdullah Mesut, Bozkur Netice. "Veysel Karânî Söylencelerden İna Gulane". *e-Şerkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 8 (Kasım 2012): 51-66.
- Akpınar, Hüseyin. *Şanlıurfa'da Dinî Mûsikî*. Ankara: Yayınevi, 2011.
- Azamat, Nihat. "Osman Şems Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33: 473. İstanbul: TDV Yay., 2007.
- Bars, Mehmet Emin. "Tasavvufî Türk Edebiyatında Veysel Karânî". *Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (Şubat 2018): 306-324.
- Çalışır, Ahmet. *Hâce Hâfız Eyyûbî Mehmed Zekâi Dede Efendi*. Konya: Selçuklu Belediyesi, Tarihsiz.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. *Türk Mûsikîsi Antolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay., 1942.
- Hatipoğlu, Ahmet. *Besteleriyle Yunus Emre İlâhîleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993.
- Kaplan, Zekai. *Dinî Mûsikî Dersleri*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1991.
- Kosal, Cüneyd. *Yunus İlâhîleri Güldestesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1991.
- Kosal, Cüneyd. *99 Makamda İlâhîler*. İstanbul: Marifet Yay., 1994.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Sûfilik Geleneğinin Efsanevi Öncüsü Veysel Karânî ve Üveysilik*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2009.
- Okumuş, Ejder. "Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde Veysel Karânî". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/31 (2007): 199-206.
- Özalp, M. Nazmi. *Türk Mûsikîsi Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 2000.
- Özcan, Nuri. *XVIII. Asırda Osmanlılarda Dinî Mûsikî*. Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1982.
- Öztuna, Yılmaz. *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1990.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Mevlânâ ve İnsan*. İstanbul: Yeni Boyut, 1997.
- Şengel, Ali Rıza. *Türk Mûsikîsi Klasikleri İlâhîler*. İstanbul, 1979.
- Tosun, Necdet. "Üveysilik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42: 400. İstanbul: TDV Yay., 2012.
- Töre, Abdulkadir. *Türk Mûsikîsi Klasikleri İlâhîler*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1985.

HAKKIN HABİBİNİN SEVGİLİ DOSTU

Uşşâk İlahî

Güfte: Yunus Emre

Beste: Lâ Edri

♩ = 100
Sofyan

HAK KIN HA Bİ Bİ NİN SEV Gİ Lİ DOS TU
SE HER DEN KAL KÜ BEN YO LA Gİ DER TU
Â ŞIK YU NUS EY DÜR BEN DE VA RAY RAY Dİ
DIM

YE MENEL LE RİN DE VEY SEL KA RA Nİ VEY SEL KA RA Nİ
HAK KIN BİN BİR İŞ MİN Zİ KİR E DER Dİ Zİ KİR E DER Dİ
OL MÜ BA REK HÜB CE MÂ LİN GÖ REY DİM MÂ LİN GÖ REY DİM

SÖY LE MEZ YA LA NI YE MEZ HA RA MI
AL LAH AL LAH DE YU DE VE GÜ DER Dİ
A YA ĞİN TO ZU NA YÜZ LER SÜ REY DİM

YE MEN EL LE RİN DE VEY SEL KA RA Nİ VEY SEL KA RA Nİ AKPINAR

HAZRETİ VEYSEL KARÂNÎ

Ferahnâk İlahî

Güfte: Şeref Hanım

Beste: Zekâî Dede

♩ = 100
Devr-i Hindî

OL KA - DAR - - - MUK - BI - LÜ MAH - - - BÜ
Bİ HÛ DÂ - SIN - Kİ - - - SE - Nİ
KIL - DI TEV - - Kİ - - Lİ - Zİ - YÂ - - - RET
İ LE - VEC - - HİN - - - GÖ - - - RE - Nİ
YOK NA - Zİ - - - RİN A RA MAM - - - HIT
TA İ - HİN - - - DÛ - YE - - ME Nİ
BAH Rİ İS - YÂ - NI GE ZİN - - - DİR
ME - YE TER - FÛL - Kİ - - - TE - Nİ
DES - Tİ GIR - - OL - - BA - NA - YÂ - - - HAZ
RE Tİ - VEY - - SEL - - KA - - - RA - Nİ AKPINAR

URUMDA ACEMDE ÂŞİK OLDUĞUM
Sûz'nâk İlahî

Güfte: Yunus Emre
Beste: Zâkir Hâfız Hasan Efendi

♩ = 68
Nim Sofyan

U RUM DA A CEM - - - DE - - - Â ŞİK
YU NUS EY DÜR GE - - - LİN - - - BİZ DE

OL - - - DU - - - ĞUM - - - YE MEN EL LE
VA - - - RA - - - LIM - - - A YA - - - Ğİ TO

RİN - - - DE - - - VEY - - - SEL - - - KA - - - RA - - -
ZU - - - NA - - - YÜZ - - - LER - - - SÜ - - - RE - - -

Nİ - - - Nİ (SAZ) AL LA HİN HA
LİM - - - NA SİB EY LE

Bİ - - - Bİ - - - DOSTUM DE - - - Dİ - - - Ğİ - - -
SİN - - - HÂK - - - KOMŞU O - - - LA - - - LIM - - -

YE MEN EL LE RİN - - - DE - - - VEY - - - SEL - - -
YE MEN EL LE RİN - - - DE - - - VEY - - - SEL - - -

KA - - - RA - - - Nİ - - - Nİ - - - AKPINAR
KA - - - RA - - - Nİ - - - Nİ - - - AKPINAR

EY RASÛLULLAH'IN DOSTU

Hüseyinî İlahî

Güfte: M. Necati BURSALI

Beste: Amir ATEŞ

♩ = 112
Sofyan

EY RA SÛ LUL LA - HIN - DOS TU YAL VA RI RIZ
SEN Bİ ZİM MÜR Şİ - Dİ - MİZ - OL NÜR LA DOL SUN

İM - DAD EY - LE KUR TARAL LAH İ ÇİN - - - POS - - - TU
KA - RAN LİK - YOL TUT MU YOR EL A YAK - - - HEM - - - KOL

YAL VA RI RIZ İM - DAD EY - - - LE BU DER DE DÜŞ
YAL VA RI RIZ İM - DAD EY - - - LE GÖ NÜL KA PI

TÜK - DÜ - ŞE - Lİ E SER HER AN SEV DA - YE - Lİ
MI - Zİ - AÇ - TİK CO ŞUP SEL LER GI - Bİ - TAŞ - TİK

EY VE Lİ DEN ÜS - TÜN- VE - - Lİ YAL VA RI - RIZ -
HEP O SEV DAN LA - DO - LAŞ - - TİK YAL VA RI - RIZ -

İM - DAD EY - LE KA RÂ Nİ VEY - SEL KA RÂ - Nİ
İM - DAD EY - LA

YAL VA RI - RIZ - İM - DA - DEY - LE AKPINAR

VEYSEL KARANÎ
Sabâ lâhî

Güfte: Yunus Emre
Beste: Anonim

♩ = 144
Sofyan

AL LA HUM ME SAL - Lİ A - LÂ SEY Yİ - Dİ - NÂ -
MU - HAM - MED - HEY - KE RİM AL LAH RA - HİM AL - LAH
SÂ DIK - VEY - SEL - KA - RA - Nİ - HEY - SON
A NA SIN - DAN DOĞ DU DÜN YA YA - GEL - - Dİ - -
YU NUS EY - DÜR GE LİN BİZ DE VA - RA - - LİM - -
ME - LEK - LER KA - NA - DIN - AL - TI - NA - SER Dİ LİM
A - YA - ĞİN TO - ZU - NA - YÜZ LER SÜ - RE - LİM
PEY GAM BE - RİN TA CİN CÜB BE SIN - GİY - Dİ - -
HAK NA SİP - EY İ, F SIN KOM ŞU O - LA - LİM
YE - MEN - EL - LE - RİN - DE - VEY SEL KA - KA - Nİ - -
YE - MEN - EL - LE - RİN - DE - VEY SEL - KA - RA - Nİ - -
YE - MEN EL - LE - RİN - DE VEY SEL KA - RA - Nİ - HEY AKPINAR

CENÂB-I VEYS

Sabâ İlahî

Güfte: Şeref Hanım

Beste: Dr. Hüseyin AKPINAR

$\text{♩} = 120$
Düyek

Zİ YÂ RET - - KİL SIN ÜM - - MET - - - LER

RE VÂ - - - NI - - - CÂN BA HÂ - - - DIR - - - BU

CE NÂ - BI - - - VEY - SE İH - - - SÂ - - - NU

A TÂ - YI - - MUS TA FÂ - - - DIR - - - BU

E Şİ - - - Ğİ - - - NE ŞE REF - - - RÜ - - - YU

Sİ YA - - - HIN - - - SÜR Nİ YÂZ - - - EY - - - LE

MA KÂ - MI - - - HIR - KA YI - - - PÂ - - - Kİ

HA Bİ - Bİ - - KİB Rİ YÂ - - - DIR - - - BU

13.11.2018
AKPINAR